

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Rational Choice, Human Capital och det fria skolvalet –

En studie om invandrarkillars val av gymnasieskola

Författare: Florian Wendorff
Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp Internet
Vårterminen 2014
Handledare: Katarina Sjöberg

ABSTRAKT

Författare: Florian Wendorff

Titel: Rational Choice, Human Capital och det fria skolvalet.

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp Internet

Handledare: Katarina Sjöberg

Sociologiska institutionen, vårterminen 2014

Problem/bakgrund:

PISA-undersökningen 2012 visade katastrofala siffror för den svenska skolan. Framförallt redan från början svaga grupper (t ex pojkar med utländsk bakgrund) tillhörde dem som tappade mest i kunskap.

Syfte:

Syftet med den här undersökningen var att ta reda på i vilken utsträckning killar med utländsk bakgrund i årskurs nio handlar i enlighet med teorin om rationella val respektive human capital när de väljer gymnasieskola.

Kortfattad beskrivning av uppsatsens utgångspunkter och undersökningens upplägg:

För att besvara syftet formulerades fem frågeställningar, som utgjorde grunden för de genomförda intervjuerna och analysen av dessa. Intervjuerna var kvalitativa och semistrukturerade.

Slutsats/Resultat:

Efter undersökningen kan konstateras att både rational choice teorin samt Beckers human capital teori bara delvis får stöd i den här undersökningen. Sociala preferenser, umgänge, normer och värderingar som kompisar har, samt begränsad information och emotioner, spelar roll när pojkarna i undersökningen väljer gymnasieskola och förhindrar därmed ett rationellt beteende enligt teorierna. Dock begränsas undersökningen genom att bara elva pojkar har intervjuats. Något som gör att några generella slutsatser svårligen kan dras. Snarare har undersökningen genererat svar som det skulle vara intressant att, i större skala, undersöka vidare. Inte minst skulle det vara spännande att använda svaren som utgångspunkt för en kvantitativ studie.

Nyckelord: Gary Becker, rational choice, human capital, fria skolvalet, utländsk bakgrund

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1. Bakgrund	4
1.2. Problemformulering	5
1.3. Syfte och avgränsning	5
1.4. Arbetets disposition	6
2. Tidigare forskning	6
3. Metod	8
3.1. En kvalitativ studie	8
3.2. Studiens genomförande	9
3.3. Bias/skevhet	10
3.4. Dokumentation	11
3.5. Tolkning	12
3.6. Forskningsetik	12
4. Teori	13
4.1. Rational Choice Teorin	13
4.2. Human Capital Teorin	16
5. Resultat och analys	17
5.1. Familjens betydelse för valet av gymnasieskola	17
5.2. Jämnårigas betydelse för valet av gymnasieskola	19
5.3. Emotionella faktorerers betydelse för valet av gymnasieskola	20
5.4. Informationens betydelse för valet av gymnasieskola	21
5.5. Framtida jobb – och utbildningsmöjligheters betydelse för valet av gymnasieskola	25
6. Slutsatser	26
7. Källförteckning	29

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Enligt de senaste PISA-undersökningarna har kunskapsnivån i den svenska skolan sjunkit. PISA-rapporten från 2012 visar att det numera är 25 av 34 länder som presterar bättre än Sverige och att svenska elevers kunskaper ligger under OECD-genomsnittet. Framförallt är det bland pojkar och lågpresterande elever som resultaten har försämrats mest. Likvärdigheten har försämrats i den bemärkelsen att skillnader skolor emellan har ökat.¹

I samband med att resultaten från den senaste PISA-undersökningen presenterades inleddes en diskussion kring orsaken bakom de sjunkande resultaten. Debatten har bland annat kommit att handla om det fria skolvalet. Reformen som genomfördes år 1990 är idag både hyllad och kraftigt ifrågasatt. Bland kritikerna finner vi bland andra gymnasieläraren Jan Blomberg. Han skriver i en artikel för brännpunkt SvD att ”skolans möjligheter att ställa krav på eleverna är löjligt små” och att det huvudsakligen handlar om att ”hålla kunderna nöjda” vilket i sämsta fall leder till att läraren delar ut för höga betyg.² En möjlig maktförlust för lärare och rektorer är någonting som också Per Kornhall, tidigare anställd på skolverket, valt att problematisera i sin kritik mot det fria skolvalet.³ Bland förespråkarna för det fria skolvalet finner vi bland andra Mikaela Valtersson. Hon var tidigare verksam som politiker i Miljöpartiet, men är idag ordförande för Friskolornas Riksförbund. Tillsammans med Anni Lööf, ordförande för Centerpartiet, skriver hon i en artikel att möjligheten att välja skola är någonting positivt bland annat eftersom det medför att makten förskjuts från politiker till enskilda medborgare.⁴ Timbros projektledare, Karin Svanborg-Sjövall, tillhör även hon dem som argumenterar för det nuvarande systemet. Hon menar att de långsiktiga resultaten, i relation till det fria skolvalet, inte verkar ha påverkats negativt. Hon betonar faran med att fokusera alltför ensidigt på driftsformen, eftersom det kan göra att andra, enligt henne, mer avgörande frågor hamnar i skymundan.⁵

¹ Kraftig försämring i PISA, hämtat från: <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/internationella-studier/pisa/kraftig-forsamring-i-pisa-1.167616>, publicerat: 2013-12-03, hämtat: 2014-02-03

² Bomberg, Johan, Det fria skolvalet gör lärare till betjänter, hämtat från: http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/det-fria-skolvalet-gor-larare-till-betjanter_3481098.svd, publicerat: 2014-04-21, hämtat: 2014-05-15

³ Rudhe, Elisabet, Sluta käbbla. Börja lyssna, hämtat från: <http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2013/04/10/sluta-kabbla-borja-lyssna>, publicerat: 2013-04-10, hämtat: 2014-02-03

⁴ Lööf, Annie, Valtersson, Mikaela, Så har skolpengen räddat utsatta barn, hämtat från: <http://www.expressen.se/debatt/sa-har-skolpengen-raddat-utsatta-barn/>, publicerat: 2012-05-25, hämtat: 2014-02-03

⁵ Svanborg-Sjövall, Karin, Fria skolvalet har bromsat skolans negativa utveckling, hämtat från: <http://www.dn.se/debatt/fria-skolvalet-har-bromsat-skolans-negativa-utveckling/>, publicerat: 2013-08-29, hämtat: 2014-05-15

1.2 Problemformulering

Idag har vi ett fritt skolval. Syftet bakom reformen var att öka mångfalden och samtidigt skapa ett system där konkurrenskraftiga skolor ges företräde framför mindre väl fungerande skolor.⁶ Denna reform och därmed systemet med det fria skolvalet är omdebatterad. I slutändan kan diskussionen sägas handla om vilken tilltro man har till individen. Förespråkarna för det fria skolvalet kan sägas ha en stark tilltro till individens förmåga att fatta utifrån individen gynsamma beslut. I det här fallet handlar det om att välja en skola som ger eleverna maximal utdelning när det kommer till utbildning. Kritikerna, de som är emot det fria skolvalet, framhåller istället betydelsen av strukturer. Strukturer som enligt dem förhindrar att individer fattar rationella beslut.

Att välja skola ställer krav på individen. I en artikel för ungkonsument.se berättar grundskoleeleven Rosita om hur svårt det är att välja skola. Hon framhåller bland annat att informationen från skolorna är alltför omfattande och att hon som 16-åring ännu inte vet vad hon vill bli.⁷

Men det går förstås inte att argumentera utifrån ett enskilt exempel. Istället bör man närma sig kontexten ur ett vetenskapligt perspektiv. PISA-mätningen visar att det är framförallt pojkar med utländsk bakgrund som har varit "förlorarna" de senaste tolv åren. Utgångspunkten för den här undersökningen, problemområdet, är om det är så att vi idag har ett skolsystem där några grupper missgynnas, exempelvis killar med utländsk bakgrund. Hur de gör sina val är intressant eftersom det säger någonting om i vilken utsträckning det fria skolvalet resulterar i att kvalitetskolor slår ut mindre bra skolor eller inte. Därför har jag funnit det intressant att studera denna grups beteende när det gäller val av gymnasieskola. Att göra en undersökning som gör det möjligt att uttala sig om hela populationen är inte möjligt att genomföra inom ramen för denna kvalitativa studie.

1.3 Syfte och avgränsning

Syftet med den här undersökningen är att ta reda på de skäl som blir avgörande när elva pojkar med utländsk bakgrund i årskurs nio väljer gymnasieskola. Syftet är vidare att applicera deras svar på teorin om rationella val och teorin om humankapital. Båda teorierna utgår ifrån att individen grundar sina beslut på rationella funderingar.

⁶ Kazmierska, Natalia, Flashback till 90-talet, hämtat från: <http://skolgranskning.aftonbladet.se/blogg/flashback-till-90-talet/>, publicerat: 2011-04-29, hämtat: 2014-05-15, Sveriges Riksdag, Motion 1990/91: Ub821

⁷ Svårt välja skola, hämtat från: <http://www.ungkonsument.se/Konkurrens/Skolornas-tavling/Svart-valja-skola/>, publicerat: 2013-09-15, hämtat: 2014-05-15

För att besvara syftet har följande frågeställningar formulerats:

1. Vilken betydelse har familjen för valet av gymnasieskola?
2. Vilken betydelse har jämnåriga för valet av gymnasieskola?
3. Vilken betydelse har emotionella faktorer för valet av gymnasieskola?
4. Vilken betydelse har information när det gäller val av gymnasieskola?
5. Vilken betydelse har framtida jobb – och utbildningsmöjligheter för valet av gymnasieskola?

1.4 Arbetets disposition

Nedan behandlas först den tidigare forskningen som finns om det fria skolvalet. Efter det presenteras den metod som har använts. Metodavsnittet följs av teoridelen där arbetets teoretiska utgångspunkter klarläggs. I analysdelen diskuteras frågeställningarna och knyts ihop med teorierna. Arbetet avslutas med resultat och slutsatser där mina analytiska slutsatser vävs ihop för att besvara syftet.

2. Tidigare forskning

För att ge en inblick i forskningsläget följer nedan en presentation av forskning som gjorts kring konkurrensutsättningen av skolan respektive individers val av skola. Teorier som handlar om rational choice och human capital tas upp i teoridelen.

Den svenska skolan avreglerades på 1990 – talet. Det är främst under de senaste åren som forskning om det fria skolvalet har framkommit.

Nihad Bunar och Jenny Kallstenius har genom intervjuer med skolpersonal undersökt effekterna av det fria skolvalet. Resultatet i deras studie är att valfriheten i Stockholms kommun kraftigt har ökat segregationen. Vissa skolor har ett högt söktryck medan andra skolor har svårt att fylla sina platser.⁸ I en studie från 1995 drar Waslander och Thrupp liknande slutsatser: skolor med låg socioekonomisk status töms på elever medan skolor med hög socioekonomisk status knappt påverkas.⁹ Även Anders Trumberg kommer i sin

⁸ Bunar, Nihad, Kallstenius, Jenny, Valfrihet, integration, segregation i Stockholms grundskolor, Stockholm 2008, sid. 8-9

⁹ Kornhall, Per, En kortversion av forskning om effekter av skolval, hämtat från: <http://www.skolvarlden.se/bloggar/kornhall/en-kortversion-av-forskning-om-effekter-av-skolval>, publicerat: 2014-04-14, hämtat: 2014-05-16

avhandling fram till att skolvalet har lett till en uppdelning i populära och impopulära skolor. Hans undersökning är en genomgång av statistiskt material samt intervjuer med tjänstemän, skolpolitiker och rektorer.¹⁰ Ett liknande resultat presenteras i studien ”The changing geography of the Swedish school system” där Eva Andersson, (docent vid kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet), Johan Östh (lektor) och Zara Bergsten (forskare vid kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet) slår fast att det fria skolvalet har ökat segregationen.¹¹

Den senaste forskningen utgörs av det omfattande projektet ”Gymnasiet som marknad”. Projektet leds av professor Lisbeth Lundahl vid Umeå universitet. Inom ramarna för projektet har skolvalet undersökts utifrån olika perspektiv.¹² Det har bland annat handlat om statistiska genomgångar, nätenkäter samt intervjuer med elever, lärare och rektorer på olika skolor.¹³ Projektgruppen kommer i sin studie fram till att elever är medvetna om skolvalets betydelse och att risken att välja ”fel” stressar eleverna. Ytterligare en slutsats handlar om att det fria skolvalet bidrar till en ökad segregering olika klasser emellan och mellan olika etniska grupper.¹⁴ I samband med de senaste PISA-undersökningarna drog även skolverket slutsatsen att det fria skolvalet med stor sannolikhet har bidragit till en större segregation och att detta då delvis kan förklara de fallande kunskapsresultaten.¹⁵

I sammanhanget kan nämnas Chile, som har ett liknande skolvalssystem som Sverige, med både offentliga och privata skolor. Mcewan, Urquiola och Vegas drar slutsatsen att Chiles skolresultat inte har förbättrats utan tvärtom ligger resultaten tydligt under OECD-genomsnittet i PISA-studierna. Även ojämlikheten mellan skolorna har ökat.¹⁶

Slutsatsen är att stora delar av forskarvärlden är negativa till valfrihetsreformerna som genomfördes på 1990-talet. I motsats till en överlag negativ forskningsfront har Gabriel

¹⁰ Trumberg, Anders, Den delade skolan. Segregationsprocesser i det svenska skolsystemet, Örebro Universitet 2011, sid. 264

¹¹ Malmberg, Bo,

<http://www.vr.se/nyheterpress/kalendarium/konferenserochseminarier/konferenserochseminarier/resultatdiag/medverkandeprojekt/medverkandeprojekt2013/detfriaskolvaletokarklyftormellanskolor.5.49e6aaba13ef4cb96234717.html>, publicerat: 2013-09-18, hämtat: 2014-05-13

¹² Gymnasiet som marknad, <http://www.edusci.umu.se/forskning/ungas-utbildning-karriarutveckling-och-valfard/pagaende-forskningsprojekt-ukv/gymnasiet-som-marknad/>, hämtat: 2014-02-04, Lundahl, Lisbeth m fl, Gymnasiet som marknad, sid. 1

¹³ Ibid., sid. 1

¹⁴ Lundahl, sid. 3

¹⁵ Skolverkets slutsatser om likvärdighet och det fria skolvalets effekter, <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/nyhetsarkiv/2.7602/skolverkets-slutsatser-om-likvardighet-och-det-fria-skolvalets-effekter-1.211468>, publicerat: 2013-12-05, hämtat: 2014-05-13

¹⁶ Mcewan, Patrick J., Urquiola, Miguel, Vegas, Emiliana, School Choice, Stratification, and Information on School Performance. Lessons from Chile i *Economia* spring 2008, sid. 1-2

Sahlberg kommit fram till ett annat resultat. Enligt honom har det fria skolvalet resulterat i ”små positiva effekter” på resultaten och menar på att likvärdigheten i grundskolan inte har påverkats av det fria skolvalet. Han menar dessutom att segregationens effekt är svår att mäta eftersom även boendesegregationen har tilltagit sedan 1990-talet.¹⁷ Publikation är utgiven av den liberala tankesmedjan Timbro som kan ha ett intresse av att framställa liberala reformer i positiva dagar.

I en publikation utgiven av Institutet för arbetsmarknads – och utbildningspolitisk dras slutsatsen att universitetsstudier, sysselsättning, kriminell aktivitet och hälsa, inte har påverkats av det fria skolvalet.¹⁸

De flesta studierna belyser således konsekvenserna av det fria skolvalet. Den här studien kommer huvudsakligen belysa orsakerna bakom skolvalet. Förhoppningen med den här studien är att kunna fördjupa kunskapen om vilka faktorer som påverkar valet av gymnasieskola med fokus på pojkar med invandrarbakgrund.

3. Metod

Avsikten med nedanstående metodavsnitt är bland annat att skapa förutsättningar för att sätta presenterade resultat i relation till den metod som använts. För att tydliggöra resultatens förutsättningar har kapitlet delats in i fem underkapitel som vart och ett behandlar områdena: en kvalitativ studie, genomförade, bias/skevheter, dokumentation, tolkning och forskningsetik. I huvudsak har Jan Trosts ”Kvalitativa intervjuer” och Judith Bells ”Introduktion till forskningsmetodik” använts. Trost är etablerad forskare och professor i sociologi vid Uppsala universitet.¹⁹ Judith Bell är professor på University Of East Anglia och jobbar inom humaniora/samhällsvetenskap.²⁰

3.1 En kvalitativ studie

Valet att genomföra en kvalitativ studie har sin upprinnelse i en önskan om att på djupet förstå hur pojkar med utländsk bakgrund väljer gymnasieskola. Detta syfte korresponderar med det som Jan Trost skriver: ”Om frågeställningen [...] gäller att förstå eller att hitta mönster så

¹⁷ Sahlberg, sid. 8

¹⁸ Edmark, Karin, Frölich, Markus, Wondratschek, Verena, Effekter av 1992 års skolreform, IFAU 2013:17, sid. 1, 13

¹⁹ Jan Trost, <http://katalog.uu.se/empinfo/?id=XX507>, hämtat 2014-05-19

²⁰ Yvonne Tasker, <https://www.uea.ac.uk/film-television-media/people/profile/y-tasker>, hämtat 2014-05-19

skall man göra en kvalitativ studie.”²¹

Urvalet när det gäller skolor gjordes med hjälp av skoldatabasen SALSA. Fem skolor identifierades som lämpliga. Yvonne Tasker skriver att det är viktigt att ha sanktioner från fältets institutioner.²² I den här undersökningen innebar det att rektorer på de olika skolorna ringdes upp. Lärarkontakterna förmedlades via rektorerna och de utvalda studenterna förmedlades via lärarna. Ett problem som uppstod var att enbart två skolor visade intresse.

Samtidigt är detta en kvalitativ studie, dvs. syftet är inte att generalisera utan det handlar snarare om att förstå den enskilda elevens bevekelsegrunder. En kvantitativ studie (t ex en enkätundersökning) hade säkerligen kunnat ge ett mer heltäckande svar men samtidigt hade den typen av undersökning också krävt en helt annan typ av resurser som jag inte haft till mitt förfogande. En annan aspekt som är värd att poängtera är att eleverna enbart kommer från två olika skolor i samma kommun. Därmed måste man tolka resultatet med stor försiktighet. Det är möjligt att svaren hade sett annorlunda ut om intervjuerna hade genomförts på fler skolor och/eller om jag hade intervjuat andra elever.

3.2 Studiens genomförande

Gällande intervjuens struktur stod valet mellan helt ostrukturerade eller helt strukturerade intervjuer.²³ Tasker påpekar att de allra flesta intervjuerna hamnar mellan dessa två extremer. Hon skriver om styrda eller fokuserade intervjuer som innebär att man väljer en rad teman som man ska prata om i förväg men att det samtidigt finns frihet för respondenterna när de svarar.²⁴ Ytterligare två begrepp som kan nämnas är standardisering och strukturering. Standardisering syftar till frågornas variation för de olika respondenterna och strukturering menar möjligheten att svara på varje fråga. Kvalitativa intervjuer har enligt Trost i regel låg standardisering och hög strukturering.²⁵ Intervjuerna i den här undersökningen kan anses semistrukturerade. En intervjuguide, innehållande en rad frågor/teman, användes. En fördel med den semistrukturerade intervjun var att det lämnade utrymme för flexibilitet. En nackdel var att intervjuerna i slutändan blev svårare att jämföra med varandra. Men även om intervjusvaren var svårare att jämföra var det inget principiellt problem att jämföra dem. Intervjuguiden utgick trots allt ifrån samma teman som sedan även återkom i analysen

²¹ Trost, Jan, sid. 14

²² Tasker, Yvonne, sid. 125

²³ Tasker Yvonne, Att planera och genomföra intervjuer i Bell, Judith, Introduktion till forskningsmetodik, Studentlitteratur AB, Lund 2006, sid. 120 – 121

²⁴ Tasker, Yvonne, sid. 122

²⁵ Trost, Jan, Kvalitativa intervjuer, Studentlitteratur, Lund 2009, sid. 21

(exempelvis familjebakgrund, deltagandet i öppet hus, mm.).

Gällande intervjuguiden menar Trost att den ska innehålla lagom många frågor, en för stor detaljrikedom innebär att materialet blir oöverskådligt. Själva strukturen på intervjuguiden ska ha en logisk struktur för intervjuaren själv.²⁶

Katarina Sjöberg skriver om fördelarna med att inledningsvis be intervjupersonerna att berätta om sig själva.²⁷ Något som praktiserades i den undersökningen och som gjorde att eleverna öppnade sig och att samtalen kom igång.

Trost skriver att frågorna ska vara enkla och raka samt språkligt anpassade till den intervjuade.²⁸ Inom ramarna för den här undersökningen kan det ha varit en fördel att jag som intervjuare är lärare och van att samspråka med ungdomar. Samtidigt handlade det i det här fallet om ungdomar som inte vuxit upp med det svenska språket som modersmål. Under intervjuerna brukades därför uppföljningsfrågor av arten ”har jag förstått dig rätt”. Både Trost och Tasker menar dessutom att man ska undvika påstående eller ledande frågor eftersom det kan påverka den intervjuade.²⁹ En djupare diskussion kring detta finns i avsnitt 3.3 Bias.

För att få reda på elevernas sociala relationer ställdes frågor som handlade om vilken bakgrund de hade, vad som var viktigt med en skola, om eleven tyckte om att gå i skolan och hur mycket tid som lades på studier utanför skoltiden. Även frågor som var mer inriktade på valet av skolan ställdes för att få kunskap om hur eleverna konkret hade resonerat kring sina val. Dessa frågor användes sedan även som en röd tråd i analysen för att undersöka de olika delarna i uppsatsens centrala teorier. I och med det fria skolvalet har skolorna profilerat sig på olika sätt. Det har uppstått skolor som har rykte om sig att vara ”pluggskolor” respektive skolor där det delas ut ”glädjebetyg”. Valet av skola kan vara en konsekvens av attityden till lärande.

3.3 Bias/skevheter

Ett problem som kan uppstå när det kommer till intervjuer är det som Tasker kallar för skevheter eller bias. Det handlar om att intervjuaren, genom sin närvaro, påverkar intervjun. Påverkan behöver inte vara medveten.³⁰ Inom ramarna för den här undersökningen är det exempelvis möjligt att de intervjuade har påverkats av att de intervjuas av en person som är

²⁶ Trost, sid. 50 – 51

²⁷ Sjöberg, Katarina, Forskaren och fältet i Sjöberg, Katarina, Wästerfors, David, Uppdrag Forskning. Konsten att genomföra kvalitativa studier, Liber AB 2008, sid. 33

²⁸ Trost, sid. 76-77, 82

²⁹ Trost, sid. 85, Tasker, sid. 123

³⁰ Tasker, Yvonne, sid. 123

verksam på en av de skolor som de har möjlighet att välja. Kanske upplevde de sig mer eller mindre tvungna att omnämna den aktuella skolan som ett alternativ, eller en bra skola. Det är möjligt att svaren påverkades av att de intervjuade ville vara intervjuaren till lags.

Eftersom intervjuerna var semistrukturerade ställdes frågor som inte var planerade i förväg. Därmed resulterade intervjuerna delvis i samtal där det finns risk om att intervjuarens åsikt om skolan, någonting som förstås kan vara ett stort problem för undersökningen. Detta kan exempelvis ha inträffat när Bahram intervjuades. Han berättade för mig att kommunala skolor var att föredra gentemot friskolor. När han ombads att förklara varför kunde eleven inte ge någon tillfredsställande förklaring. Detta kan ha berott på att Bahram visste att jag som intervjuare jobbar på en kommunal gymnasieskola. Liknande fall kan ha förekommit i flera intervjuer, något som naturligtvis är ett validitetsproblem för hela undersökningen.

En tredje källa för skevhet kan ha varit kroppsspråket. Trost menar att man framförallt ska passa sig för att visa negativa sinneslag.³¹ På inspelningarna märks i vissa lägen att frågor ställdes fastän den intervjuade redan hade svarat på dem. Detta kan ha tolkats som ointresse vilket i sin tur kan ha påverkat intervjupersonens engagemang och således svaren.

En sista källa för bias kan ha varit en del frågor som kan uppfattas som ledande. Frågan ”Tycker du att det är roligt att gå i skolan?” kan uppfattas på ett sådant sätt. Även frågan ”Vad skulle få dig att byta gymnasieskola?” kan kritiserars eftersom den kan tyckas vara spekulativ. Trost rekommenderar inte den typen av frågor eftersom det förutsätter olika faktorer som kan vara svåra att tänka igenom.³² Ändå tycktes frågorna passa. Första frågan var svår att formulera annorlunda och andra frågan var en bra avslutning på intervjun. Icke desto mindre kan dem ha påverkat intervjuerna.

3.4 Dokumentation

Trost diskuterar två huvudsakliga metoder för dokumentation under intervjun: spela in eller anteckna. Det är naturligtvis också möjligt att både spela in och samtidigt anteckna. Båda att ta anteckningar och att spela in har sina för- och nackdelar. Fördelen med bandinspelningen är att man hör precis allt som sägs. Detta inkluderar såväl röstläge som konstpauser. Å andra sidan kan den intervjuade känna sig hämmad och bli nervös. Tas anteckningar finns det en möjlighet att viktig information inte kommer med. Det är också möjligt att den intervjuade påverkas av i vilken utsträckning anteckningar tas eller inte tas under olika delar av

³¹ Trost, sid. 74 – 75

³² Trost, Jan, sid. 79

intervjun.³³ I undersökningen användes huvudsakligen bandinspelning som dokumentation. En av de intervjuade, Ahmed, tycktes var något blyg till en början. Han öppnade sig emellertid mer ju längre intervjun pågick. En iakttagelse som kom att gälla generellt under intervjuerna. I Hakims fall togs anteckningar eftersom han inte ville bli inspelad. Intervjuerna transkriberades i efterhand för att göra intervjuerna lättåtkomliga.

3.5 Tolkning

Ett hermeneutiskt arbetssätt har legat till grund för de tolkningar som har gjorts. Delar av intervjuerna har jämförts med varandra och intervjuerna i sin helhet har jämförts med varandra. Detta för att minska tolkningsavståndet.

I den här uppsatsen innebar detta att intervjusvaren har jämförts med varandra i analysen. I och med att en intervjuguide med olika teman hade formulerats i förväg kunde svaren jämföras även om varje intervjusituation var unik och svaren inte alltid berörde exakt samma sak. Intervjusvaren jämfördes med varandra och delades i analysen in i olika teman. Intervjuguiden hade sin utgångspunkt i uppsatsens använda teorier vilket återspeglas i analysen där teorierna har använts för att se ett mönster i materialet. På så sätt har varje del i undersökningen (dvs. varje intervju i sig) använts för att sedan se en större helhet. Med andra ord har rational choice teorin och human capital teorin samt kritiken mot dessa teorier använts för att strukturera upp materialet. Syftet med denna metod har varit att se om det går att bekräfta eller vederlägga teorin om rationella val och humankapital.

3.6 Forskningsetik

Vetenskapsrådet lyfter fram de etiska principer som forskare behöver förhålla sig till. En sådan princip handlar om att skydda deltagarna från skador och kränkningar.³⁴ I den här forskningen har därför alla förekommande personer och skolor aidentifierats. Eleverna har givits pseudonymer där hänsyn tagits till deras ursprungsland.

Eftersom de intervjuade är under 18 år har såväl elever som deras föräldrar kontaktats och tillfrågats om intervjuerna. De intervjuade informerades om anonymiteten. I relation till undersökningen stod upp ett problem gällande det faktum att samtliga föräldrar hade ett annat modersmål än svenska. I en del kulturer kan lärare uppfattas som auktoriteter och det blir svårt att säga nej. Av forskningsetiska skäl poängterades därför möjligheten att tacka nej

³³ Trost, sid. 53 – 55

³⁴ Vetenskapsrådet, God forskningssed, Stockholm 2011, sid. 16

särskilt noga. I ett fall tog en föräldrar denna möjlighet, vilket resulterade i att eleven av forskningsetiska skäl inte intervjuades.

Även skolornas namn har ändrats. Stenbitsskolan och Kristinelundsskolan är två kommunala grundskolor med bland annat högstadiesamhet. Oxenskolan, Celsiusskolan och Runebergsskolan är gymnasieskolor med uteslutande högskoleförberedande program. Vallmoskolan och William Chalmers skolan är gymnasieskolor med nästan uteslutande praktiska program. Trolleskolan, Bertaskolan, Ulrikaskolan, Landerydsgymnasiet och Lättjagymnasiet är fristående gymnasieskolor som till övervägande del erbjuder högskoleförberedande program. Alla skolor befinner sig i en medelstor kommun i Södra Sverige.

Samtliga intervjuade har utländsk bakgrund. Ahmed är från Angola, medan Hakim, Zaid och Bahram har irakiska föräldrar. Nadif, Taban, Motombu och Anwat är från Somalia. Endrit och Jakov är från Albanien och Agir har kurdisk bakgrund. Alla namn har ändrats med respekt för deras integritet.

4. Teori

4.1 Rational Choice Teorin

Utgångspunkt i teoridelen är rational choice teorin (*teorin om rationella val*, RCT). Teorin går ut på att handlingar styrs av nytta och effektivitet. Individer strävar efter att maximera sin nytta.³⁵ Nära förknippat med denna teori är idén att människan är en ”homo economicus” som agerar utifrån rationella och konsekventa funderingar.³⁶ En av de rationella valens första och största företrädare är den skotske filosofen Adam Smith, som utvecklade sin teori på 1700-talet. Idag är hans teori en grundbult i den moderna neoklassiska nationalekonomin som dominerar ekonomiutbildningar i västvärlden.³⁷ En modernare men lika viktig representant för RCT är Gary S. Becker som vann Sveriges Riksbanks pris i ekonomi till minnet av Alfred Nobel (”nobelpriset i ekonomi”) år 1992.³⁸ Beckers grundläggande idé är att sociala relationer mellan människor kan beskrivas och förklaras i ekonomiska termer.³⁹ På så sätt förklarar han

³⁵ Engdahl, Oskar, Larsson, Bengt, Sociologiska perspektiv. Grundläggande begrepp och teorier, Studentlitteratur AB 2011, sid. 43

³⁶ Eklund, Klas, Vår ekonomi, Bokförlaget Prisma 2004, sid. 44

³⁷ Engdahl, Larsson, sid. 43

³⁸ The Nobel Foundation, Gary S. Becker, Biographical, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/1992/becker-bio.html, publicerat: 2013-11-10, hämtat: 2014-05-13

³⁹ Becker, Gary S., Nobel Lecture. The Economic Way Of Looking At Behavior i The Journal of Political Economy, Vol. 101, No. 3, 1993, sid. 385

exempelvis både valet att gifta sig respektive valet att skiljas.⁴⁰

Syftet med den här undersökningen är att lyfta fram faktorer som spelar en avgörande roll när elva pojkar med utländsk bakgrund väljer gymnasieskola. Min uppsats kommer därför huvudsakligen att inrikta sig på en specifik del av RCT, nämligen den teoridel som nobelpristagaren Gary S. Becker kallar för ”human capital”. Teorin handlar om att individer väger kostnad mot nytta när de väljer exempelvis utbildning.⁴¹

Den generella kritiken mot RCT kan delas upp i en kritik utifrån ett ekonomiskt perspektiv och en kritik utifrån ett sociologiskt perspektiv.

Kritik från ett ekonomiskt perspektiv kommer bl a från George Akerlof. I ”The Market For Lemons” undersökte han marknaden för begagnade bilar och kunde visa att köparna på denna marknad inte kunde avgöra kvalitén på bilarna vilket medförde att dåliga bilar såldes till samma priser som bra bilar. Akerlof ville med sin undersökning visa på det problem som uppstår när köpare inte har samma tillgång till information som säljare (asymmetrisk information).⁴²

På senare tid har fler ekonomer, precis som Akerlof, vänt sig emot föreställningen om den rationella människan. Det har resulterat i en forskningsgren som kallas för ”behavioural economics” (beteendekonomi). Beteendekonomi handlar om att väva in psykologiska aspekter för att, i högre utsträckning än vad de traditionella ekonomiska modellerna klarar av, komma närmare verkligheten.⁴³ Därmed kan man säga att beteendekonomi ligger någonstans i gränslandet mellan ekonomi och sociologi. En känd representant för denna forskningsinriktning är MIT-professorn Dan Ariely som har jobbat med bland annat beteendekonomi och irrationalitet som sina forskningsområden.⁴⁴ I sin bok ”(O)logiskt” redovisar han egengenomförda experiment och drar slutsatsen att människan i grunden inte är rationell.⁴⁵ Ariely skriver:

”Standardekonomin utgår ifrån att vi är rationella – att vi vet vad våra beslut grundas på, att vi kan beräkna värdet hos de olika alternativ vi erbjuds och att vi obehindrat kan väga för – och nackdelar hos varje möjlighet [...] men som studierna i den här boken (och många andra forskningsresultat) visar är vi mycket mindre rationella i vårt beslutsfattande än vad den ekonomiska standardteorin förutsätter.”⁴⁶

⁴⁰ Becker, Gary S., sid. 395-396

⁴¹ Becker, Gary S., sid. 392

⁴² Akerlof, George A., ”The Market for Lemons”. Quality Uncertainty and the Market Mechanism i The Quarterly Journal of Economics, Volume 84, Issue 3, 1971, sid. 488 – 490

⁴³ Ariely, Dan, (O)logiskt. Varför smarta människor fattar irrationella beslut, ICA bokförlag 2008, sid. 17 – 19

⁴⁴ Ariely, Dan, Curriculum Vitae, 2012, sid. 1 ff.

⁴⁵ Ariely, Dan, (O)logiskt. Varför smarta människor fattar irrationella beslut, ICA bokförlag 2008, sid. 217

⁴⁶ Ariely, Dan, sid. 222

Enligt Ariely vore det bättre att lämna det optimistiska antagandet om förnuft och rationalitet och istället inrikta sig mer på hänsynstagande i relation till människans brister.⁴⁷

Hur ser sociologerna på idén om människan som styrs av förnuft och rationalitet? Professor Raymond Boudon (verksam inom bl a sociologi vid Sorbonne universitet⁴⁸) ifrågasätter om RCT verkligen kan förklara alla sociala fenomen och menar att dess definition av rationalitet är både för stel och för smal.⁴⁹ Enligt honom är det irrationellt att delta i demokratiska val eftersom den egna rösten har en försumbar effekt på valresultatet.⁵⁰

Siegwart Lindenberg kritik mot RCT består i att sociologin utgår ifrån att individer beter sig enligt omgivningens förväntningar, dvs. att preferenser har ett socialt ursprung. I och med att ramarna förändras är beteendet föränderligt och därmed irrationellt.⁵¹ Även Richard Münch betonar de sociala processerna och menar att det skapas gemensamma normer och värderingar när människor umgås med varandra. Dessa processer fångas enligt Lindenberg inte upp av RCT.⁵² Därför pläderar han för att kombinera RCT med andra teorier som kan förklara livets sociala aspekter bättre.⁵³ James Bohman däremot uppskattar teorins snävhet för att den på så sätt kan förklara klart avgränsade problem.⁵⁴ Han ser dock även flera problem med RCT, t ex idén om att individen har stabila och medvetna preferenser som används för att maximera nyttan. Därmed finns det handlingar som inte kan förklaras som exempelvis uppenbart irrationella beteenden som insomni.⁵⁵

Margaret Mooney Marini's invändning mot RCT handlar bland annat om att individer generellt sett inte är nyttomaximerande. Inte ens i situationer där informationen är lättillgänglig är människor nyttomaximerande. Ett faktum som leder till det som psykologer kallar för "bunden rationalitet".⁵⁶ Detta betyder att en individ kan handla subjektivt rationellt om hen inte känner till några bättre alternativ. Om författaren skriver med en penna fastän det finns skrivmaskiner kan det vara ett rationellt beteende om författaren inte vet att det finns

⁴⁷ Ariely, Dan, sid. 223

⁴⁸ Décès du sociologue Raymond Boudon, <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2013/04/11/97001-20130411FILWWW00509-deces-du-sociologue-raymond-boudon.php>, publicerat: 2013-04-11, hämtat: 2014-05-14

⁴⁹ Boudon, Raymond, Limitations of Rational Choice Theory in American Journal of Sociology, Volume 104, Nr. 3, 1998, sid. 817 ff.

⁵⁰ Boudon, sid. 818 – 820

⁵¹ Lindenberg, sid. 9 ff.

⁵² Münch, Richard, Rational Choice Theory. A Critical Assessment of Its Explanatory Power i Coleman, James S., Fararo, Thomas J., Rational Choice Theory. Advocacy and Critique, Sage 1992, sid. 152 ff.

⁵³ Münch, Richard, sid. 159-160

⁵⁴ Bohman, James, The Limits of Rational Choice Explanation i Coleman, James S., Fararo, Thomas J., Rational Choice Theory. Advocacy and Critique, Sage 1992, sid. 207 – 208

⁵⁵ Bohman, sid. 210 ff.

⁵⁶ Mooney Marini, Margaret, The role of models of purposive action in sociology i Coleman, James S., Fararo, Thomas J., Rational Choice Theory. Advocacy and Critique, Sage 1992, sid. 43

skrivmaskiner.⁵⁷ Mooney menar att vi behöver mer kunskap om kultur och struktur för att kunna förklara de värderingar och de antaganden som påverkar individens beteende.⁵⁸

Thomas Scheff (Professor Emeritus i bl a sociologi vid University of California⁵⁹) medger att vissa beslut fattas på ett sådant sätt att man väger för – och nackdelar. Men han menar också att många beslut inte fattas på det sättet, t ex val av partner eller jobb. Enligt Scheff ignorerar RCT alla emotioner rakt av och företräder åsikten att man bör medge att det kan finnas en möjlighet att emotioner kan fungera som orsaksagenter.⁶⁰

Sist men inte minst kan nämnas David Sciulli (Associate Professor of Sociology vid Texas University⁶¹) som menar att kostnad och nytta kan vara svåra att beräkna om utgångspunkten är att dessa värden är kvalitativa.⁶²

4.2 Gary Beckers teori om Human Capital

Gary Becker applicerar teorin om rationella val på det som kallas ”human capital” (humankapital). Med humankapital åsyftas egenskaper, så som exempelvis kunskap, för att utföra ett arbete. Gary Becker vill visa att individen väger kostnad mot nytta vid val av t ex utbildning.⁶³ För sitt arbete fick han ”nobelpriset i ekonomi” år 1992.⁶⁴

Kritiken mot RCT blir väsentlig även gällande Beckers teori om humankapital. Ett exempel på detta är problem i relation till asymmetrisk information. Detta eftersom assymetrisk information, att inte känna till alla möjliga alternativ, begränsar möjligheterna att göra ett rationellt val när det kommer till att välja skola. Även kritiken om den sociala påverkan är passande här. I den bemärkelsen exempelvis vänner övertalar varandra, direkt eller indirekt, att välja en viss skola, ökar risken för att valet av skola och utbildning inte blir nyttomaximerande.

Kritiken gällande stabila och medvetna preferenser kan även den appliceras på humankapitalteorin. I den mån preferenser inte är stabila ökar risken för exempelvis byte av skola. Något som blir problematiskt i relation till John Hatties forskningsresultat. Han har i

⁵⁷ Engdahl, Oskar, Larsson, Bengt, Sociologiska perspektiv. Grundläggande begrepp och teorier, Studentlitteratur AB, Lund 2011, sid. 48

⁵⁸ Mooney Marini, sid. 43-44

⁵⁹ Coleman, James S., Fararo, Thomas J., Rational Choice Theory. Advocacy and Critique, Sage 1992, sid. 232

⁶⁰ Scheff, Thomas J., Rationality and emotion. Homage to Norbert Elias i Coleman, James S., Fararo, Thomas J., Rational Choice Theory. Advocacy and Critique, Sage 1992, sid. 102-104, 116-117

⁶¹ Coleman, James S., Fararo, Thomas J., Rational Choice Theory. Advocacy and Critique, Sage 1992, sid. 232

⁶² Sciulli, David, Weakness in Rational Choice Theory's Contribution To Comparative Research i Coleman, James S., Fararo, Thomas J., Rational Choice Theory. Advocacy and Critique, Sage 1992, sid. 165

⁶³ Becker, Gary S., sid. 392

⁶⁴ Eklund, Klas, Vår ekonomi, Bokförlaget Prisma 2004, sid. 50

sin forskning genomfört en sammanställning av flera olika forskningsrapporter och menar att byte av skola på ett generellt plan resulterar i att elever i slutändan lär sig mindre.⁶⁵

Även kritiken som går ut på att rationaliteten är bunden eller begränsad är blir giltig i relation till humankapitalteorin. I den utsträckning eleven gör sitt skolval, på grundval av den egna kunskapen gällande skolors utbud, kan valet ses som rationellt. Förhåller det sig så att eleven inte kände till alla skolors utbud måste det rationella valet emellertid anses begränsat.

Thomas Scheffs infallsvinkel, som handlar om betydelsen av känslor blir aktuell eftersom emotioner i allra högsta grad kan påverka valet av utbildning. En bra känsla gällande en skola kan påverka valet, oavsett vad känslan grundas på.

David Sciullis synpunkt, att det är svårt att beräkna kostnad och nytta, blir också central för humankapitalteorin. Det kan vara svårt att beräkna kostnaden för en utbildning. Vari består i det specifika fallet kostnaden? Utgör många prov en kostnad? Är bristfällig undervisning en kostnad, eftersom det innebär att mer tid måste läggas ner hemma? Även nyttan kan vara svår att beräkna. Individen kan inte veta om utbildning med nödvändighet leder till ett jobb. Arbetsmarknaden är föränderlig och elevens preferenser, när det kommer till yrkesval, kan förändras under gymnasietiden.

Avslutningsvis bör nämnas att även Gary Becker insåg att hans teori innebar vissa begränsningar. Bland annat lyfter författaren fram att människor kan ha dåligt minne, dålig inkomst eller så är tiden för begränsad för att de fatta ett rationellt beslut. Just tidsaspekten pekar Becker själv på som den viktigaste begränsningen när det kommer till ett rationellt beteende.⁶⁶

Just Beckers teori om humankapital är kärnan i min teorianvändning. Som jag har skrivit ovan finns det en teori och en kritik mot denna teori. I uppsatsen appliceras teorin om humankapital på genomförda intervjuer.

5. Resultat och analys

I analysen kommer intervju svaren att diskuteras i dialog med teorierna. Rubriceringen orienterar sig vid kritiken mot RCT som har presenterats i teoridelen. I varje kapitel kommer olika kritiska perspektiv som ifrågasätter rational choice teorin att diskuteras. Syftet med analysen är att få ett svar på frågan om de intervjuade eleverna beter sig i enlighet med RCT och därmed human capital teorin eller inte.

⁶⁵ Håkansson, Jan, Synligt lärande. Presentation av en studie om vad som påverkar elevers studieresultat, Sveriges Kommuner och landsting 2011, sid. 25

⁶⁶ Becker, Gary S., sid. 386

5.1 Familjens betydelse för valet av gymnasieskola

I detta avsnitt kommer intervjuaren angående elevernas familjebakgrund att presenteras och diskuteras i samband med Siegwart Lindbergs Richard Münchs teorier om de sociala processerna och deras betydelse för beslutsfattande. Skulle svaren visa att familjebakgrunden påverkar elevernas val av gymnasievalet är det i så fall en indikator för att rational choice teorin har vissa brister.

Påverkas då de intervjuade av sin familjebakgrund? Nästan alla elever har en icke-akademisk bakgrund. Föräldrarna jobbar till stor del inom praktiska yrken eller är arbetslösa. Så anger t ex Ahmed att hans pappa är verksam som egenföretagare och att hans mamma är arbetslös. För det mesta verkar Ahmed fixa sina hemläxor på egen hand: *”Jag pluggar själv men om jag vill ha hjälp då säger jag väl till [...] men jag ber aldrig om hjälp, jag klarar mig.”*, säger Ahmed på frågan om hans föräldrarna hjälper honom. Angående gymnasievalet överlämnade föräldrarna väldigt mycket ansvar åt honom: *“[...] de säger egentligen ingenting själva vad jag borde välja. De säger först och främst vad jag säger, sen säger de typ såhär vad som är bra och dåligt [...]”* Även Nadif verkar plugga mycket själv: *”Om jag behöver det så gör de det. Jag brukar klara mig själv [...]”* Och även i hans fall verkar han äga frågan kring gymnasievalet: *”[...] de hade redan sagt i förväg ’bestäm dig, dina mål, vi står vid dig vad som än händer, kämpa bara på’”* Detta mönster återfinns även hos Endrit, Taban, Jakov och Bahram. Anwar (som har en arbetslös mamma och en pappa som kör lastbil i Somalia) är lite intressant att lyfta fram specifikt eftersom han markerar i sitt svar väldigt tydligt att det är han som bestämmer valet av gymnasium: *”[...] de tycker jag ska börja Runebergsskolan. Men det är jag som väljer Oxenskolan [...] Där finns engelska alltså, det är engelska som de vill att jag ska prata, träna mycket om engelskaspråket [...]”*

Motumbu, Hakim och Jakov bekräftar i stort sett det de andra har sagt men i deras fall blir det tydligt att språket kan vara ett hinder för föräldrarna att hjälpa deras barn i skolfrågor. Som Hakim säger: *”Jag brukar plugga för det mesta själv [...] mina föräldrar [...] de förstår inte svenska så bra [...]”*

En annan intressant elev att lyfta fram är Agir som har åtminstone en förälder som jobbar med ett akademiskt yrke: *”Min mamma är dagislärare, eller alltså hon är lite rektor och lärare, både sådär. Sen min pappa, han jobbar med pizza”* På frågan om läxhjälp svarar Agir att han sköter läxorna självständigt eller utnyttjar den läxhjälp som ges i skolan: *”Själv, men vi har ju här i skolan också läxhjälp [...]”*. Här stämmer med andra ord hans svar överens med alla

andras svar. Gällande gymnasievalet har han av modern fått rådet att inte välja barn och fritidsprogrammet: "[...] morsa sa bara 'Ta inte barn och fritid' [...] Men han han menar att han bestämmer själv över valet av gymnasiet: *de har ingen makt [...] jag har valt själv [...]*"

Generellt sett kan man därmed konstatera att de allra flesta verkar sköta sina läxor självständiga och att de även i gymnasievalet hade ganska fria händer, dvs. att föräldrarna i de allra flesta fallen stödde sina barns beslut. Man kan tolka detta som ointresse, vilket dock är föga troligt då det handlar om deras egna barn. Troligare är att det kan bero på att föräldrarna i så fall inte är tillräckligt insatta eller att de tycker att det inte spelar så stor roll ifall barnet tar ett akademiskt eller ett praktiskt yrke. I t ex Jakovs fall kan det vara så. Båda hans föräldrar har praktiska yrken och även han funderar på ett praktiskt yrke. Här kan man med andra ord hitta belägg för Münchs teori som säger att människor bygger upp gemensamma normer och värderingar. Men gäller detta för alla intervjusvar? Nej, det kan man inte säga. Många elever anger att de har valt gymnasieskolor med teoretisk inriktning eller att de har valt natur och dylikt. Agir har en mamma som inte jobbar och en pappa som kör lastbil i Somalia och båda tycker att han ska börja på Runebergsskolan som är en teoretisk skola. Med detta i bakhuvudet kan man ifrågasätta om Lindenberg och Münchs teorier kan bekräftas. Snarare indikerar svaren att eleverna inte påverkas så mycket av sin familjebakgrund eller att de gör det i vissa fall men inte i andra. I och med att en del föräldrar inte behärskar det svenska språket kan det vara så att skolan utgör en värld som föräldrarna inte har någon riktig tillgång till, varken på det ena eller det andra sättet. Detta är ingenting som jag kan uttala mig om eftersom dessa svar inte finns med i materialet. Något annat som kan diskuteras är om det generellt sett är så att pojkar med invandrarbakgrund väljer teoretiska eller praktiska program. Materialet inom ramarna för de här undersökningen indikerar att de väljer mer teoretiska program men det är svårt att dra en sådan slutsats baserad på ett fåtal intervjuer.

Intervjuerna som genomförts indikerar att föräldrarna inte i någon högre utsträckning påverkar sina barns gymnasieval. Därmed är det möjligt att det finns andra faktorer som påverkar eleverna mer. Frågan här är om eleverna har valt de teoretiska skolorna utifrån egna rationella funderingar eller om det finns andra faktorer som har påverkat deras beslut och i så fall vilka dessa faktorer är.

5.2 Jämnårigas betydelse för valet av gymnasieskola

I detta kapitel presenteras de svar som framkommit under intervjuerna gällande i vilken

utsträckning elevernas umgängeskrets påverkat valet av gymnasieskola. Kapitlet påminner om kapitel 5.1 eftersom även dessa intervjusvar relateras till de sociala processer som lyfts fram av Lindenberg och Münch.

Under intervjuerna svarade många av pojkarna att det var viktigt att veta vilken skola kompisarna hade valt. Ahmed pratade med kompisar som gick på diverse gymnasieskolor. Det verkar i hans fall ha spelat en avgörande roll gällande skolvalet. Dock är det oklart vad han mer specifikt tyckte som var bra med de olika skolorna. Ahmed berättar att han hörde av kompisar om olika gymnasieskolor: “[...] Bertaskolan, Oxenskolan, jag vet att det är bra och jag hade en kompis som gick dit och frågade hur det var och han sa det var bra. Och Landerydsgymnasiet vet jag ingenting men jag har en kompis som går där på ekonomi och han säger det är bra [...]”. Detta mönster återfinns hos många andra elever. Även Zaid och Nadif fick information om Runebergsskolan via kompisar. Nadif menar dessutom att det är bra att fråga folk som har gått på skolorna. Endrit ger samma bild: ”Jag vet inte. Kanske för att jag hört gott om den. Det finns ju flera utav mina vänner går där (Celsiuskolan, min anm.).” Starkast uttalar sig Motumbu och Jakov som säger helt öppet att de hade pratat ihop sig med kompisar om att gå på Celsiuskolan respektive William Chalmers skolan.

Siegwart Lindenberg betonar att individer betar sig enligt omgivningens förväntningar. Detta betyder här att man betar sig väldigt mycket så som t ex sina jämnåriga, dvs. kompisar och vänner. Många elever verkar bekräfta denna bild. T ex är det många som värderar högt vad deras kompisar har tyckt om olika gymnasieskolor. Eftersom man kan utgå ifrån att vänner sinsemellan har liknande normer och värderingar, dvs. de har en liknande uppfattning om vad som är viktigt och inte, verkar det som att de tycker att det räcker med kompisarnas information för att välja skola. Därmed kan konstateras att det verkar finnas starka sociala bevekelsegrunder bland eleverna. Alla tycker att det sociala på ett eller annat sätt spelar roll. Ofta informerar man sig om skolor via sina kompisar, vilket betyder att man har ganska stor tillit till vad kompisarna tycker i frågan. Sedan verkar det också spela roll om man har kompisar som går på den aktuella skolan.

Lindenberg betonar att individen internaliserar omgivningens förväntningar. En sådan förväntning kan vara att t ex kompisar bör hålla ihop. Det kan också handla om att man som Münch uttrycker det har utvecklat gemensamma normer och värderingar och att det är dessa gemensamma värderingar som man känner sig trygg med. Dessa aspekter kan ha betydelse när eleverna bestämde sig för att välja skola baserat på vad deras klasskamrater sa, tyckte eller gjorde. I och med att Lindenegs och Münchs slutsatser verkar finna stöd i mina intervjusvar säger de samtidigt emot RCT och Beckers teori om human capital. Att förlita sig på sina

kompisar ligger inte riktigt i linje med individuella och rationella beslut. Finns det någonting i svaren som säger emot Lindenberg och Münch? Här kan framhållas att det finns väldigt få som säger att de har grundat sina beslut enbart på vännerna har sagt. En del uttalar sig i mer vaga ordalag. Det finns även dem som rakt och tydligt säger att kompisarna mer eller mindre avgjorde deras val. Sedan kan man även diskutera om inte kompisar faktiskt är en pålitlig källa för valet av gymnasium. Om vänner har liknande normer och värderingar kan man även tänka sig att de har liknande preferenser. Därmed kan det anses vara ett snabbt och effektivt sätt att skaffa sig information. Likväl kan det anses vara vanskligt. Hur som helst verkar mitt material antyda att det sociala umgänget spelar roll för gymnasievalet. Frågan är dock om det ger hela bilden?

5.3 Emotionella faktorerers betydelse för valet av gymnasieskola

Som lyftes fram i teoridelen riktar Thomas Scheff sin kritik mot att RCT inte tar hänsyn till emotionella faktorer. Han menar dock att just den typen av faktorer kan spela roll när det kommer till val av gymnasieskola. Hur förhåller sig denna teori till de intervjusvar jag har fått?

Emotion är förstås ett ganska vitt begrepp. Men känslor av olika slag kan nog räknas till emotioner. Stämning är t ex en sådan emotionell faktor som lyfts fram av Taban: *"[...] Jag var på den här gymnasiemässan och kollade [...] jag [...] tog direkt Oxenskola [...] det var min skola [...] de på Runeberg kändes sådär deppiga [...] Oxenskola hade sådär 'skön spirit' om du förstår vad jag menar [...] 'kom hit, vi kommer att ha kul'"*. Nadif menar att lärarna måste vara snälla och trevliga och anknyter därigenom, även han, till betydelsen av en god stämning. Ahmed säger också att läraren har en stor betydelse, men han betonar istället en trygg arbetsmiljö, vilket även Nadif tycker. Under trygg arbetsmiljö förstår Nadif t ex mobbning och kränkningar som läraren bär ansvar för, enligt honom. Hos Motumbu visar sig trygghet på ett litet annat sätt, i form av att han känner till skolan som han ska gå på. Behovet av att känna trygghet återkommer vid ett senare tillfälle under intervjun. Han framhåller då att trygghet, att trivs och att ha vänner på skolan, är det viktigaste. Trygghet är något som även Bahram menar är viktigt: *"Jag vill att eleverna ska hålla ihop, det ska aldrig vara tjafs och så [...]"*

Men det finns även svar som mer indirekt indikerar att trygghet i form av vänskapsrelationer har betydelse. Endrit säger exempelvis: *"Utan kompisar på skolan är det ju jättetråkigt, självklart [...] de som jag hänger med, de ska ta teknik i Celsius. Så att jag åtminstone har*

några att va med i Celsius [...]” Jakov uppger att han valde William Chalmer Gymnasium på grund av att flera ungdomar från bostadsområdet valt den skolan: “[...] fast Chalman har jag valt för att, det finns många från Västerförort som jag kan hänga med [...] och jag ba’: ‘Här kan jag ha kompis, andra kompisar som kan prata med och sådär.’ [...]” Motumbus svar går åt ett liknande håll, likaså Bahrams och Agirs svar.

Här kan man se nästan genomgående att kompisars val verkar ha spelat en ganska stor roll för val av gymnasiet. Vänner betyder trygghet för många. Därmed kan man hitta ganska stort stöd här för Scheffs antagande att emotioner spelar roll för mänskliga beslut. Utifrån det kan man ifrågasätta det rationella i elevernas beslut. Å andra sidan måste man vara ödmjuk i in tolkning här. Dels så återkommer här problemet att det enbart är en ganska liten grupp som har intervjuats vilket kan ha påverkat svaren. Samtidigt måste man också sätta emotionernas betydelse i relation till de andra faktorerna. Så som det har skrivits på de andra punkterna kan det även här sägas att emotionerna är en del i svaret men det är inte den enda. Samtidigt kan man fundera på om svaren har påverkats av enskilda fall som har förekommit på de skolor där intervjuerna har genomförts. Exempelvis kan det ha förekommit mobbning och kränkande behandling just på de skolorna. En del elever ger tydliga svar åt det hållet vilket kan indikera att så är fallet. Men det är inget jag kan besvar eller utgå ifrån i min uppsats. Det verkar icke desto mindre finnas en generell tendens i svaren att trygghet är en betydelsefull faktor.

5.4 Informationens betydelse för valet av gymnasieskola

Kapitel 5.4 handlar om den information som eleverna har fått om de olika skolorna. Informationen har bland annat kommit från skolornas öppethusdagar, från studievägledare på den egna skolan och i form av reklambrev som gymnasieskolorna skickat ut. Detta kommer jag att sätta i relation till teoretikerna som hävdar att information är ett problem eftersom den väldigt sällan är fullständig på en marknad. Här tänker jag främst på Akerlof som visade på problemet med begagnade bilar och Margaret Mooney som menar att individen har svårt att vara nyttomaximerande även om informationen är lättillgänglig.

När det kommer till information om de olika skolorna kan den tas emot på olika sätt. En viktig källa till information är gymnasieskolornas öppet hus. Vilken information fick eleverna på öppet hus? Ahmed var på öppet hus på Bertaskolan och menar att besöket resulterade i relevant information. Zaid uttrycker sig mer tveksamt och svarar: *”Inte så mycket för jag visste redan vilka program och vilka jag skulle ta och vilka de hade. Så det var mest kompisar*

som hjälpte [...] Det hjälpte faktiskt men inte så mycket.” Nadif säger: *”[...] lärarna verkar snälla och trevliga, elever välkomnade på ett gott sätt [...]”* Fick han något intryck av hur höga studiekrav skolan ställde? *”Nej, inte så mycket.”* Hakim berättar att han har varit på öppet hus, men verkar medveten om att det ligger i skolornas intresse att framställa sig själva ensidigt positivt, han menar att man måste vara kritisk när man är där. Taban har inte varit på öppet hus vilket berodde på att han *”glömde helt bort det.”* men har deltog i besöksveckan för niorna. Något som han menar hjälpte honom att fatta sitt beslut: *”[...] Celsiusskolan, det var väl min grej [...] jag bara gillade själva känslan där. [...] jag kände mig hemma bara. Typ, ja själva stämningen [...] jag gick med magkänslan [...]”* Jakov säger att han var på öppet hus på William Chalmer Gymnasium. Hans intryck var att *”[...] den är stor. Man tror man är typ hotell och sådant [...] skolan var fint [...] det enda jag inte gillar när man går el och energiprogrammet det är att man måste ha på sig såna kläder, du vet såna elektriska kläder på sig [...]”* Bahram säger att han var på öppet hus på olika skolor, bland annat Runeberg och Oxen. Exakt vad det var som fick honom att välja Runerberg kan han inte svara på. Anwar verkar inte, i någon högre utsträckning, ha påverkats av den information han har fått under öppet hus. Han var på Landerydsgymnasiets öppet hus men kom att välja Oxenskolan, en skola han inte besökte. Agir har gått på öppet hus både på Runerbeg, Oxen och Trolleskolan men det verkar som att vänner och kraven övertygade honom att Trolleskolan var rätt skola för honom men samtidigt verkar även svårighetsgraden spelat roll för honom.

När det gäller öppet hus så verkar det som att eleverna har fått information men det är oklart hur mycket de har fått ut av det i hänsyn till den faktiska nyttan med varje utbildning. Akerlof betonar informationsövertaget som finns hos dem som vill sälja begagnade bilar. Skolor säljer inte bilar men på sätt och vis ”säljer” de en tjänst i form av utbildning. På en skola är det främst de elever som går där samt lärarna och annan personal som sitter inne med informationen om utbildningskvaliteten. Eleverna bekräftar i sina svar att det kan vara svårt att komma åt relevant information. Många verkar mer prata om en känsla eller så säger de rakt av att det inte har hjälpt så mycket att gå på öppet hus. I ett fall var det till och med aspekter som skolans byggnad som man kanske skulle värdera som mindre relevanta för utbildningskvaliteten. Därmed verkar det som att Akerlofs teori och kritik mot RCT bekräftas i stora delar. Kunderna, dvs. eleverna, verkar ha svårt att göra en rationell värdering av skolornas utbildningsutbud med hjälp av öppet hus.

Förutom öppet hus finns det även reklam som en möjlighet att skaffa sig information om skolorna. Har eleverna använt sig av detta material?

Jakov säger att han har fått många olika reklambrev, bland annat från Lättjagymnasiet vilket han faktiskt hade valt. Bahram har också fått reklambrev men menar själv att det inte har påverkat honom, även om han medger att han kan ha tagit Trolle på grund av deras reklam.

Att Bahram valde Trolleskolan kan dock också ha påverkat av samarbetet som skolan har med en av stadens fotbollsklubbar: *"[...] Kanske Trolle lite, tänkte på fotbollen där men det har inte påverkat mig alls."* Agir säger att han knappt blivit påverkad av reklambrev och reklammejl: *"[...] Vi har fått genom datormejl och så och sen har vi även fått brev hem [...] ett brev från någon annan skola: 'sök till vår skola' och så var det sånt i mejl också [...] Jag tror inte att någon hade bytt skola på grund av reklamen."*

När det kommer till reklam är bilden något tvetydig. Å ena sidan verkar det finnas en del som har blivit påverkade men samtidigt är en del medvetna om att reklam handlar om att "sälja in" sin skola. Om reklamen var avgörande för eleverna att välja en viss skola betyder det dock samtidigt inte att de har fått tillgång till neutral information. Reklam har som syfte att övertyga kunden om en viss produkt. Spetsar man till det lite kan man prata om en slags propaganda vilket är raka motsatsen till objektiv, dvs. allsidig, information. Således kan man inte ta det som en intäckt för ett rationellt beslut ifall någon går på det som står i ett reklamblad.

Ett mer objektivt sätt att komma åt information är att utnyttja studievägledaren. Flera elever har tagit hjälp av dessa. Taban är en av dessa som säger att studievägledaren spelade en viss roll för hans beslut: *"Det var ju han som [...] fick mig att tänka om jag ska välja Celsius. Han sa: 'Gillar du inte natur' så jag tänkte igenom då [...]"* Ahmed däremot tyckte inte att studievägledaren hjälpte så mycket. Eleverna på hans skola hade fått ett häfte med information om de olika skolorna, dock tycker han inte att det hjälpte honom. Men han antar att det hjälpte de flesta: *"[...] Men det flesta vet jag hjälpte. De allra flesta kollade [...]"* Endrit anser att de via studievägledaren har fått reda på *"[...] hur det är på skolorna [...] han hade vi möte med och sen kunde vi fråga om vilka skolor vi ville gå till och hur det är på dem. Han berättade och förklarade allt [...]"*. När jag frågar Jakov om studievägledaren så ger han ett svar som antyder att han inte riktigt har koll på studievägledaren: *"[...] alltså typ man ska välja gymnasiet och så går man till honom och typ, han förklarar typ om gymnasiet [...]"*

Slutsatsen av intervju svaren blir här att en del elever har använt sig av studievägledarnas hjälp. Å andra sidan vet man inte hur mycket det hjälpte eleverna i deras beslut. Framförallt kan man ju ifrågasätta om studievägledarna har tillräckligt med information om alla skolor. Det kan man i och för sig förutsätta att de har eftersom det är deras jobb. Men man kan samtidigt också tänka sig att kvaliteten varierar så som det gör i alla yrken. Att eleverna

uppfattar studievägledarnas hjälp på olika sätt kan vara en indikator på detta, men det kan förstås även bero på att elever är olika individer som uppfattar givna situationer olika.

Väger man ihop de tre informationskanalerna öppet hus, reklam och studievägledaren verkar det som att många elever inte får så mycket objektiv information om de olika skolorna. Utöver intervjuvaren som står ovan ska även nämnas att en del elever inte ens gick på öppet hus av olika skäl, i vissa fall angav de något luddiga svar som att det snöade ute och att det var därför de inte gick på öppet hus.

Akerlofs huvudsakliga poäng är att det råder asymmetrisk information på många marknader som exempelvis marknaden för begagnade bilar. På skolmarknaden verkar detta problem återfinnas. De tre informationskanalerna öppet hus, reklam samt studievägledarna står till elevernas förfogande men verkar vara problematiska. Öppet hus verkar ge många av mina intervjuade elever en viss känsla för en skola. När det gäller reklam verkar påverkansgraden oklar och studievägledarna verkar också ha en oklar påverkan på olika elever. Därmed har respektive skolor och personal på varje skola ett informationsövertag över de elever som har deltagit i denna undersökning. Många verkar ha svårt att värdera skolornas utbud utifrån frågor så som vad man lär sig, vilka pedagogiska modeller skolan följer, osv. Problemet förstärks av det som Margaret Mooney säger, att individer inte ens är nyttomaximerande även om informationen är lättillgänglig. Det verkar finnas en del belegg för detta antagande i mina intervjuvar. Öppet hus måste ju trots allt räknas som ett hyfsat enkelt sätt att skaffa sig information, med alla begränsningar som den typen av evenemang har. I och med att en del inte ens har gått på öppet hus kan man ta det som intäckt att de bekräftar Marinis kritik mot RCT.

Men betyder asymmetrisk information att man handlar irrationellt? Margaret Mooney menar på att det kan finnas en "bunden" rationalitet som utgår ifrån det som är känt för individen. Därmed kan vi tänka oss att om eleven bara besöker en skola och väljer utifrån det, att det kan betraktas som begränsat rationellt eftersom eleven ju trots allt gick på det han visste, även om han inte kände till alla alternativ. På så sätt får man passa sig lite här och man får ta i beaktande att intervjuvaren kan tolkas som begränsat rationella.

5.5 Framtida jobb – och utbildningsmöjligheters betydelse för valet av gymnasieskola

En kärna i Gary Beckers teori om human capital är att individen rationellt väger kostnad mot nytta för att välja utbildning. Nedan kommer jag att sammanställa elevernas svar om framtida jobb – och utbildningsmöjligheter och svaren kommer att diskuteras i relation till Beckers teori.

Anwar t ex pratar om möjligheten att kunna försörja sig i framtiden: *"[...] Om man inte går i skolan du behöver hjälp i framtiden [...] så det är viktigt för mig att gå i skolan [...]"*. Även kvaliteten på utbildningen verkar spela ganska stor roll för honom: *"[...] det finns ekonomiska program där (Oxenskolan, min anm.), det finns bra lärare där, alltså eleverna, man pluggar hela tiden där, jag är intresserad av att plugga hela tiden [...]"* Även Ahmed framhåller vikten av att lära sig saker på gymnasiet: *"[...] man kan inte bara gå på en skola man inte vet någonting om, det kan vara jättedåligt [...] lärarna kanske är inte så kunniga eller bara dåliga, förklara inte ordentligt och du lär dig ingenting [...]"* Det är det viktigaste tycker jag. *Lärarna måste vara bra [...]"* Nadif är av samma åsikt och säger att det viktigaste med skolan är att *"Lära sig"* vilket också Endrit nämner. För honom var det till och med ett argument för att välja bort en skola: *"[...] Trolleskolan är det mycket idrott där, men eftersom jag har ganska så mycket så tänker jag satsa mer på skolan. Därför valde jag natur."* Också Hakim framhåller betydelsen av kunskapsutveckling. Taban säger detta också när jag frågar honom vad som är det viktigaste i skolan: *"Att såklart få bra betyg så man kan komma in i det man vill men att lära sig åtminstone alltså måste lära sig. Använda sig de kunskaper man har till nästa ingång, alltså gymnasiet eller universitetet [...]"*

Agirs bild av vad som är viktigt med skolan är något blandat. Han tycker att betygen är viktiga men tycker samtidigt att det är för mycket plugg i skolan: *"Alltså alla ämnen är lite för höga krav. Det är såhär för mycket plugg och allt det där. Jag tycker det borde sänkas lite."* Att han tycker att det är för mycket plugg kan också avspeglas i hans val av gymnasieskola: *"Som första val har jag valt Fria Läroverket för att, ja på grund av fotbollen [...] Så det är därför jag vill gå dit."*

I och med att många elever trots allt nämner betyg, lärares kvalitet och framtida möjligheter kan man se svaren som ett stöd för Beckers teori. Kärnan i Beckers teori är att kostnad vägs mot nytta när det gäller utbildning. Detta kan man absolut tolka in i svaren som eleverna har gett. Om man exempelvis väljer natur istället för idrott kan man förutsätta att man har åtminstone en ungefärlig bild om att natur är en mer teoretisk utbildning än idrott. Det kan

förstås vara svårt att göra en exakt beräkning av kostnad och nytta. Men frågan är förstås var man ska lägga ribban för rationalitet i slutändan. Man kan nog i varje fall tänka sig att det finns ett visst mått av rationalitet hos eleverna, dvs. att de har en uppfattning om att det är viktigt att förvärva sig vissa kunskaper under sin tid på gymnasiet eftersom det främjar deras vidare liv. Men man kan också lägga in en liten brasklapp här när Taban pratar om att det är viktigt att få bra betyg. Med tanke på den senaste tidens debatt om betygsinflation är det inte säkert att höga betyg är lika med goda kunskaper.

6. Slutsatser

I resultatet kommer de olika perspektiven vägas ihop för att besvara syftet. Som beskrivet i kapitel 1.3 var syftet att undersöka skälen för elva pojkar med utländsk bakgrund att välja gymnasieskola. Skälen skulle relateras till teorin om rationella val och teorin om humankapital.

I relation till Akerlof och Mooneys främsta poäng, att otillräcklig information står i vägen för rationella beslut, verkar intervjuerna bekräfta detta. Bland de intervjuade eleverna uppgav flera att det var svårt att få med sig information från exempelvis öppethusdagarna. Därmed är det osäkert om de har fått med sig relevant information därifrån. En del kan ha blivit påverkade genom reklam och studievägledarna kan ha hjälpt en del att välja skolan. Därmed kan man dra slutsatsen att det råder asymmetrisk information mellan de intervjuade pojkarna och skolorna. Hur stor asymmetrin är kan diskuteras. För en del verkar asymmetrin ha minskat med hjälp av studievägledarna. Skolornas reklammaterial kan ha upplyst en del elever om skolornas utbud men det ska nog tas med en nypa salt eftersom reklamens syfte i första hand är att övertyga kunden om produktens förträfflighet.

När det kommer till omgivningens påverkan som Lindenberg och Münch påtalar är svaren lite olika. En del svar antyder att familjebakgrunden spelar roll medan andra antyder att det inte gör det. Däremot verkar eleverna lyssna väldigt mycket på vad kompisar säger om olika skolor. Förmodligen eftersom man känner gemensamma band med sina kompisar. Detta understryks av att många elever anger att de gärna går på samma skola som sina kompisar eftersom det betyder en form av trygghet för dem, vilket Jakov t ex påpekar. Motumbu är ett annat exempel som valde skola eftersom han brukar spela fotboll där vilket innebar en trygghet för honom eftersom han kände till skolområdet. Detta verkar bekräfta emotionernas betydelse som Scheff påpekar som en svaghet i RCT.

Men är det enbart sociala processer och emotioner som avgör elevernas beslut för att välja

skola? Nej, det är inte så enkelt. Eleverna visar i sina svar en medvetenhet om framtida möjligheter till jobb och/eller utbildning. Många säger i sina svar att det är viktigt att lära sig saker och att det t ex är viktigt att ha bra lärare. Så det råder inga tvivel om att eleverna har förstått poängen med att välja gymnasieskola.

Om man ska väga ihop de olika perspektiven så kan man säga att eleverna har en medvetenhet om skolans betydelse, de tycker det är viktigt att man lär sig någonting av olika skäl. Samtidigt verkar familjen inte påverkar dem i någon större utsträckning medan kompisar gör det. Man kan förstås diskutera om föräldrarna kunde ha väglett sina barn mer. Svaren visar att många barn verkar ha fått fria händer i sina gymnasieval. Detta kan ses som en fördel men även som en viss nackdel. Man kan tänka sig att exempelvis en lärare på ett helt annat sätt kan hjälpa sitt barn att välja skola utifrån rationella aspekter. Även informationsmaterial verkar ha påverkat dem, inte minst öppet hus verkar ha påverkat en del, även om det är något oklart om det var själva utbildningsutbudet som var viktigt eller om det var känslor som stämningar mm. Att säga vilken faktor som spelar störst roll för valet av gymnasiet är omöjligt att besvara i denna undersökning. Det som går att säga är att det finns många olika faktorer som spelar in här och att en rationell övervägning av kostnad och nytta för att välja utbildning är en del, men det är möjligt att andra delar spelar större roll.

Utgångspunkten för denna uppsats har varit de fallande resultaten i PISA-mätningarna där pojkar med invandrarbakgrund var de som hade det största kunskapsstappet. Intervjuerna som genomfördes för denna uppsats antyder att besluten för att välja gymnasiet inte fattas på helt rationella grunder. Detta kan vara problematiskt med tanke på att en skolmarknad förutsätter just att individer beter sig som perfekta varelser med fullständig information, perfekt minne, osv. I längden kan det innebära att skolmarknaden inte fungerar som den är tänkt och att skolor med sämre utbildningskvalitet håller sig kvar på marknaden fastän de inte borde göra det enligt den ekonomiska modellen. I en extrem situation kan det betyda att utbildningskvaliteten i hela landet inte stiger utan kanske förblir konstant eller, än värre, sjunker.

En annan aspekt som kan tas upp är resultatet i relation till den tidigare forskningen. Den tidigare forskningen pekar främst på konsekvenserna i form av segregation samt uppdelningen i populära och impopulära skolor samt stress för elever när de ska välja skola. Min uppsats kan inte riktigt visa på några segregeringseffekter men samtidigt kan det finnas vissa resultat i min uppsats som kan antyda en viss ojämlikhet i skolvalet. Exempelvis svarade många av de intervjuade att deras föräldrar lämnade stor frihet åt barnen att välja skola. Det är möjligt att föräldrar som har en större inblick i skolvärlden mer aktivt hade försökt att hjälpa eller styra

sina barns val. På så sätt kan man tänka sig att det finns andra grupper elever som får mer stöd än de som intervjuades för denna uppsats.

Men denna uppsats kan enbart ge en liten inblick i ämnet. I och med att undersökningen vilar på intervjuer med elva pojkar som har utländsk bakgrund på två olika skolor i en medelstor kommun i södra Sverige har resultatet begränsat tolkningsvärde. Även om svaren i denna studie visar att rationalitet enbart verkar vara en del av beslutsfattandet måste detta inte vara så för alla pojkar med utländsk bakgrund som väljer gymnasieskola. Det är mycket möjligt att svaren har varit slumpmässiga och att intervjuar med elva andra intervjuobjekt skulle leda fram till helt andra svar. Vad man kan säga är att uppsatsen verkar ligga i linje med svaren som andra undersökningar har kommit fram, dvs. att en del av besluten verkar grunda sig på icke-rationella överläggningar. Men för att specifikt säga någonting mer generellt om invandrapojkars val av gymnasieskola skulle det krävas att genomföra en större studie som innehåller ett större antal intervjuade ifall man skulle genomföra en kvalitativ studie. En kvantitativ studie i form av enkätundersökningar skulle också kunna bidra med att fylla en lucka i ämnet och skulle till och med kunna ha fördelen att undersöka en större del av befolkningen vilket skulle kunna leda till mer generella slutsatser. Det vore i så fall intressant att se om dessa studier verifierar eller falsifiera resultaten i den här undersökningen.

7. Källförteckning

Tryckta källor

- Akerlof, George A., "The Market for Lemons". Quality Uncertainty and the Market Mechanism i *The Quarterly Journal of Economics*, Volume 84, Issue 3, 1971
- Ariely, Dan, *Curriculum Vitae*, 2012
- Ariely, Dan, (O)logiskt. Varför smarta människor fattar irrationella beslut, ICA bokförlag 2008
- Becker, Gary S., Nobel Lecture. The Economic Way Of Looking At Behavior i *The Journal of Political Economy*, Vol. 101, No. 3, 1993
- Bell, Judith, *Introduktion till forskningsmetodik*, Studentlitteratur AB, Lund 2006
- Bohman, James, The Limits of Rational Choice Explanation i Coleman, James S., Fararo, Thomas J., *Rational Choice Theory. Advocacy and Critique*, Sage 1992
- Boudon, Raymond, Limitations of Rational Choice Theory in *American Journal of Sociology*, Volume 104, Nr. 3, 1998
- Bunar, Nihad, Kallstenius, Jenny, Valfrihet, integration, segregation i *Stockholms grundskolor*, Stockholm 2008
- Coleman, James S., Fararo, Thomas J., *Rational Choice Theory. Advocacy and Critique*, Sage 1992
- Edmark, Karin, Frölich, Markus, Wondratschek, Verena, Effekter av 1992 års skolreform, IFAU 2013:17
- Eklund, Klas, *Vår ekonomi*, Bokförlaget Prisma 2004
- Engdahl, Oskar, Larsson, Bengt, *Sociologiska perspektiv. Grundläggande begrepp och teorier*, Studentlitteratur AB 2011
- Håkansson, Jan, *Synligt lärande. Presentation av en studie om vad som påverkar elevers studieresultat*, Sveriges Kommuner och landsting 2011
- Lundahl, Lisbeth m fl, *Gymnasiet som marknad*, sid. 1
- Mcewan, Patrick J., Urquiola, Miguel, Vegas, Emiliana, School Choice, Stratification, and Information on School Performance. Lessons from Chile i *Economia* spring 2008
- Mooney Marini, Margaret, The role of models of purposive action in sociology i Coleman, James S., Fararo, Thomas J., *Rational Choice Theory. Advocacy and Critique*, Sage 1992
- Münch, Richard, Rational Choice Theory. A Critical Assessment of Its Explanatory Power i Coleman, James S., Fararo, Thomas J., *Rational Choice Theory. Advocacy and Critique*, Sage 1992

Sahlgren, Gabriel H., Att skapa en fungerande skolmarknad, Timbro 2013

Scheff, Thomas J., Rationality and emotion. Homage to Norbert Elias i Coleman, James S., Fararo, Thomas J., Rational Choice Theory. Advocacy and Critique, Sage 1992

Sciulli, David, Weakness in Rational Choice Theory's Contribution To Comparative Research i Coleman, James S., Fararo, Thomas J., Rational Choice Theory. Advocacy and Critique, Sage 1992

Sjöberg, Katarina, Wästerfors, David, Uppdrag Forskning. Konsten att genomföra kvalitativa studier, Liber AB 2008

Sveriges Riksdag, Motion 1990/91: Ub821

Trumberg, Anders, Den delade skolan. Segregationsprocesser i det svenska skolsystemet, Örebro Universitet 2011

Vetenskapsrådet, God forskningssed, Stockholm 2011

Elektroniska källor

Bomberg, Johan, Det fria skolvalet gör lärare till betjänter, hämtat från:

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/det-fria-skolvalet-gor-larare-till-betjanter_3481098.svd,

¹ Décès du sociologue Raymond Boudon, <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2013/04/11/97001-20130411FILWWW00509-deces-du-sociologue-raymond-boudon.php>,

Gymnasiet som marknad, <http://www.edusci.umu.se/forskning/ungas-utbildning-karriarutveckling-och-valfard/pagaende-forskningsprojekt-ukv/gymnasiet-som-marknad/>

Kazmierska, Natalia, Flashback till 90-talet, hämtat från:

<http://skolgranskning.aftonbladet.se/blogg/flashback-till-90-talet/>,

Kornhall, Per, En kortversion av forskning om effekter av skolval, hämtat från:

<http://www.skolvarlden.se/bloggar/kornhall/en-kortversion-av-forskning-om-effekter-av-skolval>

Kraftig försämring I PISA, hämtat från: <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/internationella-studier/pisa/kraftig-forsamring-i-pisa-1.167616>

Löf, Annie, Valtersson, Mikaela, Så har skolpengen räddat utsatta barn, hämtat från:

<http://www.expressen.se/debatt/sa-har-skolpengen-raddat-utsatta-barn/>

Malmberg, Bo,

<http://www.vr.se/nyheterpress/kalendarium/konferenserochseminarier/konferenserochseminarier/resultatdialog/medverkandeprojekt/medverkandeprojekt2013/detfriaskolvaletokarklyftormellanskolor.5.49e6aaba13ef4cb96234717.html>

Rudhe, Elisabet, Sluta kabbla. Börja lyssna, hämtat från:

<http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2013/04/10/sluta-kabbla-borja-lyssna>

Skolverkets slutsatser om likvärdighet och det fria skolvalets effekter,

<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/nyhetsarkiv/2.7602/skolverkets-slutsatser-om-likvardighet-och-det-fria-skolvalets-effekter-1.211468>

Svanborg-Sjövall, Karin, Fria skolvalet har bromsat skolans negativa utveckling, hämtat från:

<http://www.dn.se/debatt/fria-skolvalet-har-bromsat-skolans-negativa-utveckling/>

Svårt välja skola, hämtat från: <http://www.ungkonsument.se/Konkurrens/Skolornas-tavling/Svart-valja-skola/>

The Nobel Foundation, Gary S. Becker, Biographical,

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/1992/becker-bio.html

Bilaga: Intervjuguide

Denna intervju är del av ett arbete som ska undersöka vilka skäl det finns för att välja gymnasium. Intervjun är frivillig och du får när som helst avbryta intervjun. Intervjun är helt anonym, dvs. jag kommer i mitt arbete inte använda ditt riktiga namn utan jag kommer bitta på ett namn så att det inte går att se vem du är.

1. Vad heter du? Hur gammal är du?
2. Vad skulle du helst vilja göra i livet?
3. Vad jobbar dina föräldrar med? Vad har de för utbildning?
4. Vad tycker du är det viktigaste med att gå i skola?
5. Vilka saker tror du är vanligast att 9e klassare tänker på när de ska välja gymnasieskola.
6. Brukar du arbeta självständigt med skolarbeten eller brukar du ta hjälp av dina föräldrar?
7. Tycker du att det är roligt att gå i skolan?
8. Tycker du att kraven är lagom för låga eller för höga?
9. Hur mycket tid lägger du på läxor varje dag/vecka?
10. Tror du att du pluggar lite eller mycket i jämförelse med dina kamrater?
11. Vilken gymnasieskola har du valt?
12. Spelar det roll vilken gymnasieskola man väljer? -Varför spelar det roll/varför spelar det ingen roll?
13. Tycker du att ni har fått tillräckligt med information om de olika skolorna utbildningarna?
14. Har du pratat med dina föräldrar om gymnasievalet? Hur då?
15. Tycker du att det är svårt att välja skola?
16. Har du pratat med dina kompisar om vilken skola ni skulle välja?
17. Hur har du informerat dig om de olika gymnasieskolorna? (kan eventuellt fråga efter öppet hus, informationsmaterial, osv.)
18. Vad avgjorde ditt val till slut?
19. När du har börjat på din gymnasieskola: Vad skulle få dig att byta gymnasieskola?